

**MIKKELIN HIIPPAKUNNAN
PIISPA**

Reformaation anti ortodoksien ja luterilaisten vuoropuheluun

Puheenvuoro *Reformaatio kutsuu vuoropuheluun* –tilaisuudessa Kirkkopäivillä 19.5.2017 Turussa

Johdanto

Kristinuskon historian suurin murhenäytelmä on idän ja lännen kirkon ero. Kysymys oli pitkästä kehityksestä, joka alkoi jo ennen vuoden 451 Kalkedonin kiistaa. Tuolloin tapahtui ensimmäinen merkittävä kirkon jakaantuminen. Poliittiset ja kulttuuriset olosuhteet pidensivät etäisyyttä Länsi-Rooman ja Itä-Rooman välillä. Lännen ja idän eron symbolisina etappeina on pidetty kahta ajan-kohtaa: vuotta 867 (patriarkka Fotioksen kiista) ja vuotta 1054 (patriarkka Mikael Kerularioksen skisma), mutta kumpikaan ei merkinnyt kertakaikkista välirikkoa. Lännen ja idän kirkkojen ero vakiintui lähes tuhatvuotisen kehityksen aikana, kunnes kristityt eivät enää mieltäneet kuuluvansa samaan kirkkoon kaikkialla maailmassa.

Luterilainen reformaatio on 1500-luvulla syntynyt vastareaktio nimenomaan lännen kristikunnassa 1100–1500 välisenä aikana tapahtuneeseen kehitykseen ja tapoihin, jotka olivat idässä pitkälti tuntemattomia. Reformaatio on lännen kirkon sisäinen perheriita aiheista, joita idässä ei juuri tunnettu.

Kyse ei ollut siitä, että luterilaiset halusivat perustaa jonkinlaisen kristinuskon uuden kevytversion. Usein reformaattorit päinvastoin vastustivat uusia oppeja ja tapoja, kuten Augsburgin tunnustuksesta käy ilmi: ”Seurakuntamme eivät missään uskonkohdassa poikkea katolisesta kirkosta, vaan ovat ainoastaan poistaneet muutamia väärinkäytöksiä, jotka ovat uusia ja vastoin kirkkolain henkeä omaksuttuja.” Ponnekkaasti todetaan, että ”me olemme mitä suurimmalla huolella pyrkineet estämään uusien epäkiristillisten oppien leviämisen seurakunnissamme.”

John Meyendorff, yksi merkittävimmistä 1900-luvun ortodoksiteologeista, toteaa reformaation pyrkimyksen aitoon katolisuuteen: ”Luther selvästikin kantoi huolta kirkon katolisesta traditiosta ja myös Augsburgin tunnustus väittää olevansa pelkästään varhaisen apostolien uskon puhdistus kaikenlaisista inhimillisistä filosofisista malleista.” Reformaatio johti moniin kirkkoa uudistaviin löytöihin, jotka tosin olivat useimmiten paluuta alkuperäiseen apostoliseen uskoon.

Mitä annettavaa reformaatiolla on ortodoksien ja luterilaisten kirkkojen vuoropuheluun? Käsitte-
len seuraavassa lyhyesti viittä asiakokonaisuutta.

1. Vanhurskauttamisoppi ytimenä

Martti Lutherille keskeisin kysymys oli, miten syntisestä ihmisestä voi tulla vanhurskas pyhän Jumalan edessä. Vaikka hänen kirjoituksensa käsitelivät monipuolisesti inhimillisen elämän ja yhteiskunnan erilaisia osa-alueita, tärkeimpänä oli kysymys ihmisen pelastumisesta.

Luterilainen opetus ihmisen pelastuksesta ilmaistaan Augsburgin tunnustuksessa seuraavasti: ”Samaten seurakuntamme opettavat, että ihmiset eivät voi tulla vanhurskautetuiksi Jumalan edessä omin voimin, ansioin tai teoin, vaan että heille annetaan vanhurskaus lahjaksi Kristuksen tähden

uskon kautta, kun he uskovat, että heidät otetaan armoon ja että synnit annetaan anteeksi Kristuksen tähden, joka kuolemallaan on antanut hyvityksen synneistämme. Tämän uskon Jumala lukee edessään kelpaavaksi vanhurskaudeksi.” (CA IV).

Tämä luterilainen opetus ilmaistaan usein iskulauseena: “yksin uskosta, yksin armosta, yksin Kristuksen tähden.” Reformaatio nosti aiempaa kirikkaemmin esiin evankeliumin ytimen Jumalan armosta Kristuksessa, josta pääsemme uskon kautta osalliseksi.

Suomalaisen Luther-tutkimuksen esiin nostama ajatus uskossa läsnäolevasta Kristuksesta ja Kristukseen yhdistyminen (unio) sakramentaalisen sanan ja sakramenttien kautta on osoittautunut eku-meenisesti tärkeäksi eri yhteyksissä. Sen mukaan ensimmäinen ja toinen vanhurskaus eli vanhurskaaksi julistaminen ja vanhurskaaksi tekeminen kuuluvat yhteen Kristuksen läsnäolon kautta. Tämä muodostaa eroista huolimatta rinnakkaisen, paralleelisen mallin ortodoksiselle käsitykselle pelastumisesta jumalallistamisena. Siinä Jumalan kaltaisuus kasvaa ja ihmisestä tulee yhä täydemmin persoona, joksi Jumala hänet tarkoitti.

Venäjän ortodoksisen kirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon oppikeskustelut ovat olleet merkittäviä Kristuksen kirkon ykseyden edistämiseksi. Dialogi on auttanut ymmärtämään yli tuhat vuotta erillään olleiden kirkkojen yhteistä opillista perustaa, muun muassa juuri vanhurskauttamisopin tulkinnassa.

2. Raamattu kirkon elämän auktoriteettina

Martti Luther tähtäsi toiminnallaan ennen muuta evankeliumin esillä pitämiseen. Tätä silmällä pitäen Luther ja työtoverinsa Filip Melancton alleviivasivat Raamatun arvoa ja arvovaltaa. Raamatun keskus on sanoma Kristuksesta Vapahtajana. Lisäksi he korostivat, että Raamattua tuli tulkita kirkon yhteisten uskontunnustusten, kolminaisuusopin ja Kristuksen kahden luonnon opin valossa. Luterilaisen kirkon korkeimpana ohjeena on periaate, että kaikkea oppia kirkossa on tutkittava ja arvioitava Jumalan pyhän sanan mukaan.

Raamatun aseman painottamisella on ollut vaikutusta muun muassa Vatikaanin II kirkolliskokoukseen, jossa palattiin kirkkoisä Irenaeuksen oppiin Raamatusta lähteiden lähteenä. Raamattu on ikään kuin tradition kärki ja sen keskus sanoma Kristuksesta. Nykyään ortodoksisuudessa ollaan kiinnostuneita yhä vahvemmin Raamatun tulkinnasta kirkon kontekstissa tänään.

Suomen evankelis-luterilaisen ja Suomen ortodoksisen kirkon dialogissa todettiin yhteisesti vuonna 2010: ”Kristuskeskeinen lähestymistapa Raamatun kokonaisuuteen voi tarjota kirkkojen perinteestä nousevan tavan vastata tämän päivän ihmisen ja yhteiskunnan kysymyksiin.” Kirkot näkivät tärkeäksi käydä aiempaa laajemmin raamattuteologista keskustelua ja kiinnittää huomiota nykyistä enemmän raamattuopetukseen.

Voimme kirkkoina ja tunnustuskuntia yhdessä tukea toisiamme ajanmukaisen raamatulliseen ja kirkolliseen traditioon ankkuroituvan ja hengellisesti tuoreen ja ravitsevan raamattuteologian hahmottelussa kirkkojamme varten.

3. Yhteinen pappeus kirkon voimavarana

Kun äiti hoitaa ja ruokkii lastaan tai kun isä vaihtaa vauvan vaippoja, tekevät he Jumalan silmissä yhtä arvokasta työtä kuin pappi, joka laulaa kirkossa jumalanpalvelusliturgian osia. Nämä Lutherin ajatukset merkitsivät pientä vallankumousta aikana, jolloin kirkon arvokkaimpana kutsumuksena

pidettiin pappetta ja luostarielämää. Sen mukaan papit muodostaisivat erityisen maallikoista erotetun säädyn, ja että pappisvihkimys antaisi papille jopa erilaisen, korkeamman luonnon. Luterilaisen uskonpuhdistuksen myötä tällainen ajattelutapa kyseenalaistettiin.

Reformaattorit painottivat, että elämä itsessään ja kaikkineen on Jumalan lahja. Reformaation tavoite ei ollut turhentaa luostarihurskauden merkitystä, hartauselämän tärkeyttä tai jumalanpalveluksen asemaa kristityn hengellisessä elämässä. Tarkoituksena oli nostaa tavallinen arki ja perhe-elämä sille kuuluvaan arvoon. Jumalan kutsun seuraaminen ei merkitse lähtöä pois lähimmäisten luota, vaan heidän palvelemistaan.

Luterilaisen opetuksen mukaan jokainen kristitty on ”määrätty julistamaan hänen suuria tekojaan, joka teidät on pimeydestä kutsunut ihmeelliseen valoonsa”, kuten 1. Piet. 2:9 kirjoitetaan. Jokaisella kristityllä on oikeus lukea Raamattua, rukoilla ja jakaa evankeliumia toisille. Niinpä jokainen kristitty on jo kasteessa kutsuttu Jumalan työtoveriksi. Tätä kutsutaan yhteiseksi pappudeksi.

Yhteinen pappuus kutsuu henkilökohtaiseen sitoutumiseen kirkon sanomaan ja elämään. Kirkon virka ja Jumalan kansa kokonaisuutena toimivat yhdessä kirkon tehtävän edistämiseksi. Kristillisten kirkkojen yhteinen haaste on nykyisin kristillisen elämäntavan tukeminen kirkon ja yhteiskunnan rakentumiseksi terveiden arvojen pohjalta.

4. Diakonia kuuluu kirkon olemukseen

Luterilaisuudessa puhutaan usein uskossa läsnä olevasta Kristuksesta. Usko ei vain informaation totena pitämistä tai vain tietoa. Se on jotain, jonka Jumalan sana synnyttää ja joka liittyy Jumalaan ja tekee osalliseksi hänen rakkaudestaan. Kun julistetaan evankeliumia ja kerrotaan Jeesuksesta, ei kerrota vain juttuja jostakin menneisyyden tapahtumista tai henkilöstä, vaan julistettuna evankeliumi tulee läsnä olevaksi ja vaikuttavaksi. Kristuksen läsnäolo uudistaa ja saa aikaan kristityissä rakkautta ja hyviä tekoja lähimmäisille. Usko ja rakkaus kuuluvat yhteen.

Uskon ja rakkauden yhteenkuuluvuuden näkökulmasta työ lähimmäisen hyväksi on mitä olennaisin osa kristillistä uskoa. Itse asiassa kristillinen usko ilmenee rakkautena lähimmäiseen. Lutherin mielestä kehoitus rakastaa lähimmäistä ei kosketa vain yksittäistä kristittyä; kirkko on yhteisö, jonka jäsenet ovat toinen toisilleen Kristuksia. Toisin sanoen Luther ajattelee kirkon koostuvan ihmisistä, joissa Kristuksen rakkaus on synnyttänyt rakkauden toisia ihmisiä kohtaan. Reformaatio haastaa meitä seuraamaan Kristusta ja elämään hänen tahtonsa mukaisesti lähimmäistä rakastaen.

Luterilaisuudessa diakonia nähdään kirkon olemukseen kuuluvana. Uskoa ja rakkautta ei voi erottaa toisistaan. Kirkko on kutsuttu olemaan ”kirkko toisia varten”, kuten luterilainen teologi Dietrich Bonhoeffer asian ilmaisi. Diakonia voidaan hahmottaa Jumalan kolminaisuuden persoonien väliseen ja maailmaan suuntautuvaan rakkauteen perustuvaksi. Diakoniaan kuuluu kirkossamme monenlaista koeteltua ammattitaitoa ja kokemusta, joka voi palvella muita kirkkoja. Samalla tavalla meillä on oppimista muiden kirkkojen kokemuksista.

5. Kristillinen kasvatus tulevaisuuden varmistajana

Uskonpuhdistuksen perintönä luterilainen kirkko on kasvatuksen keinoin pyrkinyt johdattamaan jäseniään sisälle uskonelämään. Taustalla on reformaation ajatus siitä, että jokaisen on itse saatava kuulla ja lukea Jumalan sanaa omalla äidinkielellään. Se johti paitsi kansankieliseen jumalanpalveluselämään ja Raamattujen kääntämiseen, myös kansanopetuksen syntymiseen ja kristillisen

kasvatuksen painottumiseen. Tätä varten syntyivät katekismukset, joissa ilmaistiin kristillisen uskon ydinasiat tiiviisti. Perheen isän tuli Lutherin Vähää Katekismusta apuna käyttäen teroittaa Raamatun keskeistä sanomaa kotiväelleen. Kodin merkitys kristillisen uskon synnyssä ja tradition siirtämisessä on keskeinen. Kodin antamaa hengellistä perustaa ei voi korvata.

Kasvatus on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vahvuus. Sen voi todeta käytettävissä olevista seurakuntien määrärahoista, työntekijöiden lukumäärästä ja osallistujatilastoista. Erityisesti suomalainen rippikoulutyö ja siihen liittyvä isokoulutus on säilyttänyt asemansa vahvana kirkossamme. Siitä ovat voineet ottaa oppia kumppanikirkkomme niin kotimaassa kuin kansainvälisesti.

Turvallisuus on ihmisen perustarve. Yksi elämän perusturvallisuuden tekijä on luottamus Jumalaan ja hänen huolenpitoonsa. Apostoli Paavali asetti perheen hoitamisen muiden palvelutehtävien edelle (1. Tim 3:5). Se on terveellinen malli nykyisen hektisen ja levottoman ajan sekä yksilön omien tarpeiden ympärille uppoutuvan itsekeskeisyyden keskellä. Tätä taustaa vasten on huolestuttavaa, että viime vuosien aikana kasteiden määrä on vähentynyt ja kotien kristillinen kasvatus heikentynyt. Nämä ovat kiireellisimpiä ja tärkeimpiä kristillisen kasvatuksen alueita, joihin on taruttava voimakkaasti. Siinä voimme kirkkoina tukea toisiamme.

Vuoropuhelun välttämättömyys

Vuoropuhelua reformaation kirkkojen ja ortodoksien kesken on ollut jo pitkään. Varhaisista luterilaisista Tübingenin professorit kävivät oppikeskusteluja Konstantinopolin patriarkan Jeremias II:n kanssa jo 1570-luvulla. Augsburgin tunnustus käännettiin kreikaksi. Syntyi pitkä ja rehellinen teologinen kirjeenvaihto Tübingenin ja Konstantinopolin välille. Dialogi ei kuitenkaan johtanut läpimurtoihin ja keskustelu hiipui.

Sittemmin vuoropuhelu kirkkojen välillä on vahvistunut ja tuottanut myös hedelmää. Siitä voimme olla kiitollisia Jumalalle, sillä ”ykseys ei ole inhimillisten ponnistelujen tulos vaan syvimmillään Pyhän Hengen lahja” (Meidän kirkko, ykseyttä etsivä kirkko, s 17). Vuoropuhelua on jatkettava, jos aiomme olla uskollisia Jeesukselle. Hänen rukouksensa velvoittaa meitä kirkkona: ”Minä rukouilen, että he kaikki olisivat yhtä, niin kuin sinä, Isä, olet minussa ja minä sinussa. (Joh. 17:21a). Samanaikaisesti on vedetty rajalinjoja, pystytetty muureja ja rakennettu aitoja, niin kirkkojen välillä kuin sisälläkin. Erityisesti eettisistä kysymyksistä on tullut vedenjakajia, jotka ovat lisänneet polarisaatiota ja jännitteitä. Tällöin kirkkojen tehtävä on muistuttaa, että olemme sisaria ja veljiä. Toinen kristitty ei ole sisareni tai veljeni siksi, että hän ajattelee kuten minä, on oikeaoppinen ja kaikin puolin hyvä, vaan siksi, että meillä on sama Isä.

Vuoropuhelu voi vahvistaa kummankin kirkon identiteettiä, mutta se myös auttaa kirkkoja palvelemaan yhdessä ihmisiä heidän ajalliseksi ja iankaikkiseksi parhaakseen. Äsken lukemani Jeesuksen kehoitus jatkuu: ”Niin tulee heidänkin olla yhtä meidän kanssamme, jotta maailma uskoisi sinun lähettäneen minut.” (Joh. 17:21b). Tämän vuoksi tarvitsemme myös tulevaisuudessa ortodoksis-luterilaista dialogia. Se on suorastaan välttämätön, ”jotta maailma uskoisi”. Tässä reformaation perintö voi toimia peilinä sekä luterilaisille että ortodoksisille kirkkoille. Reformaatio kutsuu vuoropuheluun.

Seppo Häkkinen
Teologian tohtori, Mikkelin hiippakunnan piispa